

رادپو و رژیم

پهلوی

(به روایت اسناد نخست وزیری)

● مهندس حجت‌الله عباسی

مدیر سیستم‌ها و روش‌های دفتر تشکیلات و سیستم‌ها

سال ۱۳۴۳ شمسی، ۶۲ سال از تأسیس رادیو در ایران می‌گذرد. آگاهی یافتن از حکومتی تأسیس رادیو در ایران در دوره حکومت پهلوی و برنامه‌های آن، وضعیت فرستنده‌ها و پوشش رادیویی، امکانات زیربنایی و همچنین وضعیت اجتماعی ایران برای آحاد مردم ایران کارکنان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران ضروری و عبرت‌آموز است. آشنایی با دخالت بیگانگان در تنظیم برنامه‌های رادیو، سانسور اطلاعات و اخبار و در اختیار گرفتن بهترین ساعات رادیو برای پخش برنامه به زبان‌های بیگانه برای نیروهای اشغالگری که در جریان جنگ جهانی دوم و سال‌های پس از آن ایران را به اشغال خود درآورده بودند، برای تمامی هم‌وطنان مفید است.

انقلاب اسلامی ایران فرصتی تاریخی فراهم ساخت تا هم به دخالت بیگانگان در تمام امور کشور خط بطلان بکشد و هم زمینه توسعه رادیو را در اقصی نقاط کشور فراهم سازد. به طوری که در حال حاضر علاوه بر برخورداری از کشور از نه شبکه سراسری رادیویی، تمام استان‌های کشور از شبکه استانی رادیویی نیز بهره‌مند هستند. در این مقاله به وضعیت رادیو در عصر پهلوی خواهیم پرداخت.

تشکیلات رادیو

رادیو در ایران در سال‌های آخر دوره سلطنت رضاخان تأسیس شده است. از آنجا که تأسیس رادیو تهران در اساس نامه سازمان پرورش افکار پیش‌بینی شده بود، پس از تصویب اساس نامه سازمان مذکور در ۱۲ دی ۱۳۱۷، کمیسیون شش‌گانه آن از جمله (کمیسیون) رادیو نیز تشکیل شد.

قبل از تأسیس رادیو در ایران و بلاخص در آستانه راهاندازی آن، کشورهای انگلیس و آلمان به‌صورت گسترده‌ای در امور داخلی ایران و به‌ویژه انتخاب مسئولان دولتی دخالت داشتند، به‌طوری‌که دستیابی به مناصب عمده حکومتی بدون هماهنگی با سفارت‌خانه‌های خارجی میسر نبود.

براساس ماده دو اساس نامه، کمیسیون رادیو، مأمور تنظیم برنامه بخش صدا، تهیه اخبار و گفتار، برنامه موسیقی و انتخاب گوینده‌ها و نوازنده‌ها می‌باشد و سازمان آن به قرار زیر است:

- رئیس و معاون کمیسیون رادیو
- انجمن مشاور
- هیئت نظارت مالی
- بخش امور اداری، بخش اخبار و اطلاعات، بخش گفتارهای علمی و ادبی، بخش موسیقی و بخش امور اجرای برنامه
- رئیس کمیسیون رادیو به‌عنوان تصویب‌نامه هیئت وزیران و رؤسای بخش‌ها، به پیشنهاد رئیس کمیسیون و تصویب هیئت سازمان پرورش افکار منصوب می‌شد. (سند شماره ۱۲۰۳۳۱)

آن‌گونه که استنباط می‌شود، به دستور رضاخان از اواسط سال ۱۳۱۹، کلیه کارهای وابسته به نشر اخبار و تبلیغات سازمان‌هایی که در وزارتخانه‌های مختلف موجود بودند از قبیل اداره راهنمایی نامه‌نگاری و مجله ایران امروز در وزارت کشور، بجر گوادی پارس در وزارت امور خارجه و اداره بخش صدای تهران در کمیسیون رادیو سازمان پرورش افکار، در یک سازمان به نام اداره کلی انتشارات و تبلیغات، جمع‌آوری و ریاست این اداره بر عهده تصویب به دکتر عیسی صدیق محول شد. (سند شماره ۱۳۸۲۸) اداره کلی تبلیغات و انتشارات از ادارات کلی وزارت فرهنگ، وظیفه نظارت عالیانه بر رادیو را به‌عهده داشت. (سند شماره ۱۸۵۶۵۲) طبق تصمیم جلسه ۱۰ اسفند ۱۳۲۲، هیئت دولت، اداره کلی

انتشارات و تبلیغات به اداره خبرگزاری پارس و رادیو تبدیل و امور آن به وزارت پست و تلگراف محول شد. (سند شماره ۲۱۷۸۵۰) و زم آریا - نخست‌وزیر وقت - در ۱ شهریور ۱۳۲۹، موافقت خود را با تغییر نام اداره کلی انتشارات و تبلیغات به اداره کلی اطلاعات و رادیو اعلام کرد. (سند شماره ۳۰۵۱۰۵۱) در تاریخ ۱۹ تیر ۱۳۳۰، پسر فرزند کفیل اداره کلی انتشارات و تبلیغات بود که شجاع‌الدین شفا دی ماه همین سال به‌عنوان سرپرست اداره کلی انتشارات و تبلیغات منصوب شده. (سند شماره ۱۳۱، ۳۷۲، ۱۳۲۲، ۲۸۰)

اداره کلی انتشارات و تبلیغات در اسناد مربوط به سال ۱۳۳۸، با عنوان اداره کلی انتشارات و رادیو آمده است و به‌طور منسجم زیر پوشش نخست‌وزیری بوده است. (سند شماره ۱۴۸۱، ۱۴۸۲) در آغاز دهه ۱۳۴۰، یکی از معاونان نخست‌وزیر سرپرست اداره کلی انتشارات و رادیو بوده که این سمت در سال ۱۳۴۲ به‌عنوان وزیر مشاور و سرپرست انتشارات و رادیو آمده است. (سند شماره ۵۱۲، ۱۷۴) در ابتدای سال ۱۳۴۳ تشکیلات اداره کلی انتشارات و رادیو زیر نظر وزارت اطلاعات و جهانبگردی بوده است. (سند شماره ۵۱۸، ۱۷۹۲)

سازمان رادیو و تلویزیون ملی ایران در سال ۱۳۴۵ تشکیل شد.

وضعیت اجتماعی ایران

رادیو در ۱۲ دیهشت ۱۳۱۹، در ایران تأسیس شد. این رویداد مصادف با تحولات جنگ جهانی دوم و تلاش قدرتهای بزرگ، به‌ویژه انگلیس، آمریکا، شوروی و آلمان برای گسترش اقمار خود و لشکرکشی برای تصرف کشورهای دیگر بود.

در تاریخ ۱۲ مهر ۱۳۲۹، کمیسیون فنی وزارت پست و تلگراف و تلفن پیشنهاد کرد ۵۰ هزار گیرنده رادیو جهت استفاده اهالی دهات در تمام کشور، از خارج خریداری شود که نخست‌وزیر وارد کردن رادیو را به صلاح ندانست و مجدداً اشرافی - وزیر پست و تلگراف و تلفن - پیشنهاد خرید ۱۰ هزار گیرنده رادیو را داد.

از این رو با وجود فقدان امکانات زیربنایی برای تأسیس و راه‌اندازی رادیو در ایران در آستانه جنگ جهانی دوم، این رساله در کشور راه‌اندازی شد. قبل از تأسیس رادیو در ایران و بلاخص در آستانه راه‌اندازی آن، کشورهای انگلیس و آلمان به‌صورت

گسترده‌ای در امور داخلی ایران و به‌ویژه انتخاب مستولان دولتی دخالت داشتند. به‌طوری‌که دستیابی به مناسب عمده حکومتی بدون هماهنگی با سفارت خانه‌های خارجی میسر نبود. از این رو در دوره پهلوی متناسب با زمان، دولت وظیفه نزدیک شدن به یکی از کشورهای انگلیس، آمریکا و آلمان را در سرلوحه امور قرار می‌داد.

جنگ جهانی دوم، ایران را تیزی نصیب نگذاشت و در ساعت چهار صبح روز ۳ شهریور ۱۳۲۰، متفقین به سرکردگی انگلیس، شوروی و آمریکا وارد خاک ایران شدند و کشور ایران به اشغال کامل آنان درآمد.

کشور ایران در آستانه تأسیس رادیو فاقد امکانات زیربنایی از قبیل نیروی انسانی، انرژی برق و تجهیزات فنی (از جمله فرستنده و حتی گیرنده رادیویی) در منازل بوده است. بااین شرایط دولت ایران با همکاری دولت‌های انگلیس و آلمان، اقدام به راه‌اندازی ایستگاه رادیو کرد.

درباره نیروی برقی در گزارش ژرف‌سنجی سال ۱۳۲۰ به نخست‌وزیر آمده است: «برنامه وسط روز رادیو تهران در کشور مورد استفاده قرار نمی‌گیرد، زیرا شهرستان‌ها در روز نیروی برقی ندارند و در تهران نیز هنوز قسمتی از شهر دارای این نیرو نیست.» (سند شماره ۱۵۳۵۰)

از این رو دولت درصدی برآمد به شکلی، صادراتی را در کشور انجام دهد که نخست‌وزیر (احمد متین دفتری) طی بخشنامه‌ای اعلام کرد:

«چون لازم بود بخش صدا در تمام شهرستان‌ها از نظر پرورش افکار مورد استفاده عموم واقع شود، دستور داده شد بررسی کنند در شهرهایی که برق دارند، شهرقاری یک دستگاه

وضعیت برنامه‌های رادیو بسیار اسفبار بوده است

تنها از این جهت که بخش اعظم آن را موسیقی غربی تشکیل می‌داده، بلکه دخالت بیگانگان در تنظیم برنامه‌های رادیو بسیار برجسته بوده است. به همین جهت آگاهی از برنامه‌های رادیو خالی از لطف و بی‌ثمر نیست.

گیرنده یا بلندگو از بودجه خود خریداری کرده در میدان‌ها یا محل‌های عمومی شهر نصب کنند که هم برنامه رادیو و هم سخنرانی‌های پرورش افکار در تهران در تمام شهرستان‌ها پخش شود. (سند شماره ۸۱۲) حتی در ده سال بعد از تأسیس رادیو، مشکل برق و باتری و گیرنده رادیو در ایران، به عنوان معضلی

بزرگ فراروی دست‌اندرکاران حکومتی بوده است.

در تاریخ ۱۲ مهر ۱۳۲۹، کمیسیون فنی وزارت پست و تلگراف و تلفن پیشنهاد کرد ۵۰ هزار گیرنده رادیو جهت استفاده اهالی دهات در تمام کشور، از خارج خریداری شود که نخست‌وزیر وارد کردن رادیو را به صلاح ندانست و مجدداً اشرافی - وزیر پست و تلگراف و تلفن - پیشنهاد خرید ۱۰ هزار گیرنده رادیو را داد. (سند شماره ۱۰۹ و ۳۸۸۱۰۹۹)

در همین سال موضوع باتری گیرنده‌های رادیویی منازل مطرح شد و وزارت پست و تلگراف و تلفن در گزارش به نخست‌وزیر اعلام کرد:

«موضوع تغذیه باتری دقیقاً بررسی شده و در سال، ۱۰۰ میلیون ریال مورد نیاز خواهد بود. چون خرید آن از خارج به هیچ وجه صلاح نیست و طبق پرونده موجود در اداره مهندسی ارتش در حدود ۲۰ میلیون ریال قیمت کارخانه قوه‌سازی می‌شود، تصویب گرفتند که اقدام به وارد کردن کارخانه بشود. (سند شماره ۳۸۸۱۰۹۹)

پاوجود فقدان گیرنده رادیویی در منازل اکثریت قریب به اتفاق شهروندان، سفارت انگلیس حتی دستور جمع‌آوری گیرنده رادیو از وسایل نقلیه و اصادر کرد.

در تاریخ‌های ۱۱ و ۲۲ فروردین ۱۳۳۱ دبلیو بولارد - وزیر مختار انگلیس - در نامه‌ای خطاب به علی سهیلی - نخست‌وزیر - ضرورت جلوگیری محل دستگاه‌های رادیو در اتمیسم شخصی، کرایه و انرژی‌ها را متذکر شد. (سند شماره ۱۷۷۱۰۹۹)

سفیر انگلیس آنچنان در این باره حساسیت داشته که در تاریخ ۱ شهریور ۱۳۳۱، در نامه دیگری به احمد قوام - نخست‌وزیر وقت - یادآور شد که نظامنامه منع استفاده از رادیو در اتمیسم ضد اغلب رعایت نمی‌شود و در این باره شماره پلاک ۱۶ دستگاه وسیله نقلیه که دارای دستگاه رادیو بوده‌اند را ارائه می‌دهد و به‌صورت تحکیم آمیز یادآور می‌شود: «به‌طوری‌که در نامه ۲۸ فوریه خود به عنوان جناب آقای سهیلی تذکره داده‌ام هر دستگاه گیرنده رادیو که در یک اتمیسم نصب شده باشد ممکن است به آسانی به دستگاه فرستنده تبدیل گردد و آن جناب تصدیق می‌فرمایند این موضوع چه میخاطره شدیدی در بر دارد. بنابراین محترماً تقاضا دارم که شایسته‌ترین اقدامات برای برداشتن کلیه دستگاه‌های بی‌سیم از اتمیسم‌های شخصی به عمل آید.» (سند شماره ۱۷۷۱۰۹۹)

رادیو در ابتدا فاقد نیروی ماهر تربیت شده برای رسانه بوده است و از این رو بخش اعظم نیروهای خود را از سایر ادارات تأمین می‌کرد و این موضوع تا پایان حکومت پهلوی همچنان به شکلی ادامه داشته است.

وزیر اطلاعات و جهانگردی در تاریخ ۱۲ فروردین ۱۳۳۵، یعنی ۲۶ سال پس از تأسیس رادیو، در نامه‌ای خطاب به نخست‌وزیر آورده است: «به‌طوری‌که استحضار فرماید برای اجرای برنامه‌های رادیو ایران و تبلیغ برنامه‌های مملکتی در تهران و استان‌های

حکومت پهلوی
برنامه‌های درباره تأمین
نیروی انسانی، تجهیزات
فنی و امکانات زیربنایی
مورد نیاز رادیو نداشت، ولی
برنامه دقیقی! برای سانسور در
رادیو ایجاد کرده بود، به طوری که
قبل از تأسیس رادیو، نحوه سانسور
اخبار و مطالب به دقت تعیین شده بود و
از آنجا که رضاخان و دولت برآمده از
کودتای نظامی او همه چیز را از دیدگاه امنیتی
می‌نگریست، وظیفه سانسور اخبار و اطلاعات و
مطالب رادیو را به شهرداری سپرده بود
که شاید این موضوع در طول تاریخ جهان هم سابقه
نداشته باشد.

جهت که بخش اعظم آن را موسیقی غربی تشکیل می‌داده، بلکه دخالت یگانگان در تنظیم برنامه‌های رادیو بسیار برجسته بوده است. به همین جهت گاهی از برنامه‌های رادیو خالی از لطف و بی‌تدریست.

برنامه‌های رادیو

برنامه‌های رادیو ابتدا از ساعت ۱۷ تا ۲۳ پخش می‌شد که چهار ساعت آن به موسیقی غربی و ایرانی، یک ساعت و ۱۵ دقیقه به اخبار فارسی، انگلیسی، آلمانی و فرانسه و ۴۵ دقیقه نیز به اطلاعاتی درباره کشاورزی، بهداشت، ورزش و تاریخ و جغرافیای ایران اختصاص داشت. (سند شماره ۲۲/۱۳)

در اواخر سال ۱۳۱۸ میزان پخش برنامه‌های رادیو از شش ساعت به هشت ساعت افزایش یافت و برنامه‌ها در دو بخش برنامه‌ریزی شده بودند.

بخش اول از ساعت ۱۷:۳۰ تا ۱۳:۴۵

بخش دوم از ساعت ۱۵:۱۵ تا ۲۳:۳۰ که از این میزان، پنج ساعت به موسیقی، دو ساعت به اخبار زبان‌های فارسی، انگلیسی، آلمانی، فرانسه، عربی و ترکی و یک ساعت نیز مختص اطلاعات کشاورزی، بهداشت و خانه‌داری بود. (سند شماره ۲۹)

در اواخر سال ۱۳۲۰ شمسی برنامه‌های رادیو جمعا ۱۷:۳۰ ساعت بود که ۲:۳۰ ساعت موسیقی، ۱:۴۵ دقیقه اخبار و ۱:۱۵ دقیقه نیز درباره مسائل خانه‌داری، تاریخ، کشاورزی و بهداشتی بود. (سند

کشور عده‌ای از کارکنان فنی و هنرمندان و نویسنده‌ها به خدمت اشتغال دارند که اکثر آنها کارمندان سایر سازمان‌های دولتی می‌باشند. (سند شماره ۵۲۱/۱۸۱۶)

وضعیت پوشش رادیو هم معضلی بود، که حکام پهلوی حتی تا سال ۱۳۵۷ نتوانستند آن را حل کنند که پس از پیروزی انقلاب شکره‌مند اسلامی، معضل پوشش رادیو به دست نوائی مهندسان و کارکنان صداوسیما جمهوری اسلامی حل شد.

فرستنده رادیو در ابتدا دستگاهی مخصوص تلفن و بی‌سیم بوده که برنامه‌های آن حتی در حومه تهران نیز قابل شنیدن نیوفه است. از این رو در مجموعه اسنادی که از دوره حکومت پهلوی به جا مانده و در سال ۱۳۷۹ توسط معاونت خدمات مدیریت و اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری در مجموعه‌ای با ۶۶۶ صفحه به چاپ رسیده، استاد فراوانی مبنی بر شنیده نشدن برنامه‌های رادیو و شهرستان‌ها خطاب به نخست‌وزیری آمده است.

در سال ۱۳۳۶، ایستگاه ۱۰۰ کیلومتری رادیو تهران به نام رادیو ایران خوانده شد و فرستنده قدیمی باعنوان جدید رادیو تهران ملغور پخش برنامه‌های جداگانه‌ای شد. (همان، ۱۲)

در سال‌های بعد در تعدادی از استان‌ها مرکز رادیویی تأسیس شد، مشخصات فنی فرستنده‌های رادیویی نیز حکایت از آن دارد که بخش اعظم کشور زیر پوشش برنامه‌های رادیو عوامی نبوده است.

وضعیت برنامه‌های رادیو بسیار اسف‌بار بوده نه تنها از این

شماره ۱۶۸۵۶) از بررسی وضعیت برنامه‌های رادیو در سال‌های اولیه تأسیس آن، چنین برمی‌آید که بیش از ۵۰ برنامه‌های رادیو به موسیقی غربی و ایرانی و رقص، ۲۵ به اخبار و کمتر از ۲۴ به مسائل اجتماعی و اقتصادی اختصاص داشت.

درواقع بنیاد برنامه‌های رادیو را موسیقی تشکیل می‌داد و رادیو تهران در دسته رسانه‌هایی قرار می‌گرفت که هدف اصلی‌اش سرگرمی بود. بخش قابل توجهی از موسیقی رادیو به بخش موسیقی غربی و بخش اعظم اخبار نیز به پنج زبان بگانه بود.

کارکرد رادیو

رادیو در این دوره دو کارکرد عمده داشت:

- بازاری تبلیغات کشورهای خارجی
- بازاری تبلیغات رژیم پهلوی.

همان‌طور که از اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران در جریان سال‌های تأسیس رادیو استنباط می‌شود، برنامه‌های رادیو متناسب با نیازهای نیروهای اشغالگر تنظیم می‌شده است.

درواقع ترویج فرهنگ غربی در رأس اهداف برنامه‌های رادیو قرار داشت و به ندرت به فرهنگ ایرانی و فرهنگ اسلامی توجهی می‌شده است.

رئیس اداره نخست کلیه انتشارات و تبلیغات در نامه‌ای به نخست‌وزیر نوشت:

«اداره انتشارات سفارت انگلیس شرحی که این اداره نگاشته و تقاضا نموده‌اند که اولاً هفته‌ای دوبار، هر دفعه ۳۰ دقیقه در رادیو تهران به اولیای ارتش انگلیس وقت داده شود که با موج کوتاه اخبار و موسیقی برای سربازان انگلیسی مقیم ایران و احتمالاً پیام‌های شخصی به انگلستان فرستاده شود و ترجیح می‌دهند که این وقت در روزهای شنبه و چهارشنبه از ساعت ۷ تا ۷:۳۰ باشد و

در صورتی که در این روزها میسر نباشد، روزهای دوشنبه و پنجشنبه از ۷ تا ۸:۳۰ به‌علاوه ظاهر مناسب می‌دانند. ثانیاً اولیای ارتش هندوستان تقاضا دارند، روزانه زمانی جهت سخن‌پرانی به آنها داده شود که در ساعت بین ۷:۳۰ و ۱۹ یا موج متوسط اخبار و موسیقی و غیره را پخش نمایند.» (سند شماره ۲۰۳۷)

کشورهای اشغالگر در برنامه‌ریزی بخش رادیو دخالت مستقیم داشتند و بهترین ساعات پخش برنامه در اختیار آنان قرار گرفته بود. از این رو اداره کلی انتشارات و تبلیغات در تاریخ ۱۹ بهمن ۱۳۲۶، طی نامه‌ای به معاون نخست‌وزیر می‌نویسد:

«هنگام جنگ برای همکاری با متفقین و کمک به مقاصد فرهنگی و توسعه روابط دوستی با همسایگان و با انکا به قرارداد اتحاد میان ایران و متفقین، مینی‌بر اینک وسایل ارتباطی برای مقاصد جنگی در اختیار متفقین گذارده شود، دولت ایران موافقت کرد که قسمتی از برنامه‌های رادیو به دولت‌های متفق اختصاص داشته شود و از این رو مساعدت‌های گرانبهایی به کشورهای خارجه و به تبلیغات مقاصد سیاسی و نظامی آنها به عمل آمده. (سند شماره ۵۶۷۱۸۸)

این روند تا دو سال و نیم پس از پایان جنگ و اشغال ایران نیز ادامه داشت، به طوری که در همین باره در نامه فوق آمده است:

«پس از پایان جنگ قهرآمی‌یابی سیاست برنامه‌های مزبور حذف شود ولی این امر اتحاد نیافت و تاکنون که قریب دو سال و نیم از پایان جنگ جهانگیر و شکست ژاپن می‌گذرد، بهترین اوقات رادیو به بخش مطالب انجمن‌های فرهنگی خارجه اختصاص دارد.»

از بررسی وضعیت برنامه‌های رادیو در سال‌های

اولیه تأسیس آن، چنین برمی‌آید که بیش از ۵۰

برنامه‌های رادیو به موسیقی غربی و ایرانی و

رقص، ۲۵ به اخبار و کمتر از ۲۴ به مسائل

اجتماعی و اقتصادی اختصاص داشت. درواقع

بنیاد برنامه‌های رادیو را موسیقی تشکیل می‌داد و

رادیو تهران در دسته رسانه‌هایی قرار می‌گرفت

که هدف اصلی‌اش سرگرمی بود.

سانسور و کنترل جریان اطلاعات

چنانکه قبلاً بیان شد حکومت پهلوی برنامه‌ای درباره تأمین نیروی انسانی، تجهیزات فنی و امکانات زیربنایی مورد نیاز رادیو نداشت، ولی برنامه دقیقی برای سانسور در رادیو ایجاد کرده بود.

به طوری که قبل از تأسیس رادیو، نحوه سانسور اخبار و مطالب به دقت تعیین شده بود و از آنجا که رضاخان و دولت برآمده از کودتای نظامی او همه چیز را از دیدگاه انیشتی می‌نگریست، وظیفه سانسور اخبار و اطلاعات و مطالب رادیو را به شهرداری سپرده بود که شاید این موضوع در طول تاریخ جهان هم سابقه نداشته باشد که سانسور اطلاعات و اخبار و مطالب رسانه به نیروی پلیس سپرده شود.

فردوست در خاطرات خود از دوره رضاخان می‌گوید: «رضاخان همیشه همه چیز را از شهرداری می‌خواست، ولی شهرداری برای کسب اطلاعات سازمان نیافته بود» (فردوست، ۱۳۶۹: ۸۰).

شهرداری در دوره رضاخان نهادی سرکوب‌گر و خشن بود و نقش اصلی را در گسترش جو وحشت در بین شهروندان برعهده داشته است. (همان، ۸۱)

کمسیون رادیو، ۲۷ روز قبل از افتتاح رادیو در تاریخ ۷ فروردین ۱۳۲۹، طی نامه‌ای به نخست‌وزیر درخواست تسریع در سانسور مطالب رادیو می‌کند. در این نامه آمده است:

«به طوری که خاطر جناب عالی مستحضر است روزی یک ساعت برای گفتار در مورد خانه‌داری و کشاورزی، بهداشت و کشاورزی، تاریخ و جغرافیای ایران در برنامه رادیو منظور شده. گفتارهای مزبور قبل از انتشار از حیث موضوع و اتشا در کمسیون فرعی کمسیون رادیو رسیدگی و بعداً باید به اداره نامه‌نگاری شهرداری برای سانسور فرستاده شود.»

چون لازم بود پخش صدا در تمام شهرستان‌ها

از نظر پرورش افکار مورد استفاده عموم واقع

شود، دستور داده شد در شهرهای دارای برق،

شهرداری یک دستگاه گیرنده با بلندگو از

بودجه خود خریداری کرده، در میدان‌ها یا

محل‌های عمومی شهر نصب کند که هم

برنامه‌های رادیو و هم سخنرانی‌های پرورش

افکار در تهران، در تمام شهرستان‌ها پخش

شود.

در این نامه همچنین درباره سانسور اخبار چنین پیشنهاد شده است:

«بایستی ترتیبی داده شود که در تمام سال بدون منظور داشتن روزهای تعطیل و جمعه‌ها، اخبار تلگرافی‌های خارجه که ساعت شش صبح از بی‌سیم گیرنده به غیرگزاری پارس داده می‌شود، در

ساعت ۱۰ صبح آن روز و اخبار تلگرافی که ساعت ۱۵ به غیرگزاری پارس داده می‌شود در ساعت ۱۸ آن روز تنظیم شده و سانسور شده به دفتر کمسیون اخبار رادیو داده شود.» (سند شماره ۱۲۶)

احمد متین دفتری - نخست‌وزیر - در پاسخ، طی نامه‌ای به رئیس اداره کل شهرداری یادآور می‌شود:

«به اداره راهنمای نامه‌نگاری و سایر مأمورین مربوطه تأکیدات لازم به عمل آمده و ترتیب کار طوری داده شود که در روزهای تعطیل و ساعات غیراداری نیز اشخاص ذی‌صلاحیتی در دسترس باشند که بتوانند نسبت به نشر اخبار به وسیله دستگاه پخش صدا اظهار نظر کنند.» (سند شماره ۱۲۷)

نقش شهرداری در سانسور اطلاعات و اخبار رادیو تا تاریخ ۱۷ خرداد ۱۳۳۱، ادامه داشت که در این تاریخ به دستور دکتر محمد مصدق - نخست‌وزیر وقت - این نقش ملغی گردید. در بخشنامه نخست‌وزیری خطاب به شهرداری آمده است: «به منظور متمرکز نمودن امور تبلیغاتی دولت بنابه تقاضای اداره کل انتشارات و تبلیغات، پخش صدا در تمام کشور انحصاراً به عهده آن اداره محول گردیده است و علیهذا چون تأسیس رادیو و پخش برنامه از حدود وظایف دیگر سازمان‌های دولتی از جمله شهرداری خارج است، به اداره تبلیغات دستور داده شد اوقات لازم برای تأمین منظور جهت راهنمایی و هدایت مردم و آشنا ساختن عموم به قوانین و مقررات انتظامی در اختیار آن اداره نگذاردند.» (سند شماره ۱۰۳۷/۲۸)

رضاخان شخصاً در سانسور مطالب رادیو نقش داشت. به موجب سندی که در این باره به دست آمده است نخست‌وزیر وقت (حسن علی منصور) نامه‌ای به کمسیون رادیو درباره تهیه خلاصه مقالات سیاسی و اجتماعی روزنامه مرکز و ارسال آنها برای رضاخان جهت صدور اجازه برای پخش در رادیو به زبان فارسی و زبان‌های بیگانه صادر کرده است.

در این نامه خطاب به کمسیون رادیو آمده است: «به فرمان معظ، مبارک ملوکانه مقرر است از مقالات سودمند سیاسی و اجتماعی که در روزنامه‌های عمده مرکز منتشر می‌گردد همواره خلاصه مفید و جامعی تهیه شده در رادیو به زبان فارسی و زبان‌های بیگانه گفته شود. بدین فرمایش در آنجا این قبیل مقالات را به طرز شایسته خلاصه نموده و در جزء اخباری که همه روزه از طرف کمسیون رادیو به طرف عرض پیشگاه شاهی می‌رسد قرار دهند تا در صورتی که اجازه مرحمت فرمودند به فارسی و زبان‌های بیگانه گفته شود.» (سند شماره ۹۸۰۳۶)

منابع:

- معاونت خدمات مدیریت و اطلاع‌رسانی دفتر رئیس جمهور. (۱۳۷۹). استادی از تاریخچه رادیو در ایران (۱۳۱۸-۱۳۳۵ ه.ش)
- فردوست، حسین. (۱۳۶۹). ظهور و سقوط سلطنت پهلوی. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اطلاعات.

